

R.
ACF - 3120

PERPUSTAKAAN UNIVERSITI MALAYA

INV. RAS 15/12/98

BANGUNAN TRADISIONAL MELAYU DI TERENGGANU

OLEH

MOHD YUSOF BIN ABDULLAH

Disertasi Untuk Memenuhi Keperluan
Ijazah Sarjana Sastera

Akademi Pengajian Melayu
Universiti Malaya
Kuala Lumpur
1997

Perpustakaan Universiti Malaya

A507734189

HAMSIAH BT MOHAMAD JAHIR

UNIT REPROGRAFI
PERPUSTAKAAN UTAMA
UNIVERSITI MALAYA

Diketrafikan pada..... 15.12.98

No. Mikrofisi..... 13816

Jumlah Mikrofisi..... 4

PENGHARGAAN

Dengan nama Allah yang Maha Pengasih dan Maha Penyayang. Alhamdulillah, segala puji-pujian bagi Allah S.W.T. yang telah memberi kekuatan dan ketabahan kepada saya untuk menyelesaikan tesis ini.

Pertamanya setinggi-tinggi penghargaan saya tujukan kepada Y. Bhg. Prof. Dr. Wan Abdul Kadir bin Wan Yusof yang tidak jemu-jemu membantu dan memberi tunjuk ajar dan bimbingan kepada saya sepanjang tempoh menyiapkan tesis ini.

Ucapan terima kasih juga saya tujukan kepada semua informan yang telah memberi kerjasama dan maklumat kepada saya semasa kerja-kerja penyelidikan dijalankan. Kepada Pengerusi Lembaga Muzium Negeri Terengganu, saya ucapkan ribuan terima kasih kerana membenarkan saya mengikuti kursus ini.

Penghargaan dan sanjungan saya tujukan kepada isteri yang dikasihi dan anak-anak yang telah banyak memberi sokongan dan menjadi pendorong sehingga tesis ini dapat disiapkan.

Tidak lupa juga saya ingin mengucapkan terima kasih kepada semua rakan-rakan yang telah memberi sokongan sama ada secara langsung dan tidak langsung untuk saya menyempurnakan tesis ini. Segala sokongan dan bantuan kalian akan menjadi kenangan yang abadi.

Yang benar

MOHD YUSOF BIN ABDULLAH

SINOPSIS

Disertasi ini mengemukakan perbincangan tentang ciri-ciri bangunan tradisional di Terengganu. Ruang lingkup kajian dihadkan kepada penelitian dan perbincangan terhadap tiga jenis bangunan tradisional di Terengganu iaitu rumah, masjid, surau dan wakaf. Perbincangan menyentuh perkara-perkara berkaitan dengan konsep dan fungsi bangunan, teknologi, jenis-jenis bangunan, penggunaan ruang dan pemikiran orang Melayu berkaitan dengan bangunan. Kajian ini dibahagikan kepada tujuh bab. Bab pertama menyentuh rasional kajian dilakukan. Bab kedua menyentuh tentang konsep dan fungsi masjid dan surau, rumah dan wakaf. Bab ini juga menyentuh mengenai adat istiadat yang berhubung kait dengan bangunan tradisional. Bab ketiga menerangkan jenis-jenis bangunan dan bentuk-bentuk bangunan tradisional di Terengganu. Bab keempat menjelaskan tentang struktur, teknologi dan bahan yang digunakan pada bangunan tradisional. Dalam bab yang sama juga diterangkan tentang fungsi struktur, peralatan dan sistem penyambungan pada bangunan tradisional. Bab kelima membicarakan mengenai konsep dan fungsi ruang masjid dan surau, rumah dan wakaf. Bab keenam menerangkan hubungan bangunan dengan kehidupan masyarakat. Bab ini membicarakan pandangan masyarakat tentang unsur-unsur simbolik dan makna yang terdapat pada struktur dan komponen bangunan tradisional. Bab ketujuh merupakan bab kesimpulan.

SYNOPSIS

This dissertation discusses the characteristics of the Terengganu traditional building. The scope of the research is limited to three types of traditional building, the house, mosque and wakaf (resting place). The discussion connected to the subjects like building concept and function, technology, types of building, uses of space and expression of the Malay. The research is divided into seven chapters. First chapter touching the rational of the research. Second chapter is about the concept and function of mosque, surau, house and wakaf. This chapter touching about custom which related to traditional building. The next chapter describes the types and forms of traditional building in Terengganu. The fourth chapter clarify the structure, technology and material used to the building. The same chapter also describes the function of structure, tools and joint system to the building. Fifth chapter discuss about the space concept and function of mosque, surau, house and wakaf. The sixth chapter is about relationship between the building and society lifesyles. This chapter also discuss the society view of symbol and meaning that found on the building structure and component. Seventh chapter is the conclusion.

<u>Kandungan</u>	<u>Hal.</u>
Penghargaan	i
Sinopsis	ii
Synopsis	iii
Kandungan	iv
Senarai Jadual	vii
Senarai Peta	viii
 BAB 1: PENGENALAN	
1.1 Tujuan Kajian	5
1.2 Skop Kajian	6
1.3 Kaedah Kajian	6-10
1.4 Masalah Kajian	10-11
1.5 Penulisan Mengenai Senibina Melayu Semenanjung Tanah Melayu	11-15
1.6 Latar Belakang Kawasan Kajian	16-21
1.7 Penduduk Terengganu	21-26
1.8 Faktor-Faktor Yang Mempengaruhi Senibina	26
1.8.1 Agama	28
1.8.2 Iklim	29
1.8.3 Sosial	30-32
1.8.4 Alam Sekitar	32
1.8.5 Sejarah	33-34
 BAB 2: KONSEP DAN FUNGSI BANGUNAN TRADISIONAL	
2.1 Konsep Bangunan Tradisional	35-44
2.2 Konsep dan Fungsi Rumah	44-51
2.3 Konsep dan Fungsi Masjid dan Surau	52-58
2.4 Konsep dan Fungsi Wakaf	58-61
2.5 Bentuk-Bentuk Bangunan Tradisional di Semenanjung Tanah Melayu	61-67
2.6 Struktur Penempatan Awal di Terengganu	68-71
2.7 Adat Istiadat Mendirikan Bangunan	72-74
2.7.1 Memilih Tapak	74-86
2.7.2 Pemilihan Kayu	86-88
2.7.3 Kepercayaan, Pantang Larang dan Panduan Meramu Kayu	88-94
2.7.4 Tiang Seri	95-102
2.7.5 Mendirikan Rumah	103-104
2.7.6 Menaiki Rumah	105

BAB 3: JENIS-JENIS BANGUNAN TRADISIONAL	106
3.1 Masjid dan Surau	107-111
3.2 Rumah	111-121
3.3 Wakaf	121-126
BAB 4: TEKNOLOGI, STRUKTUR DAN BAHAN	
4.1 Teknologi	127-129
4.2 Tukang	129-132
4.3 Peralatan	132-138
4.4 Struktur Bangunan Tradisional Melayu	
4.4.1 Pelapik dan Fungsi Pelapik	138-147
4.4.2 Tiang	147-163
4.4.3 Dinding	164-177
4.4.4 Bumbung	178-185
4.5 Sistem Sambungan Pada Bangunan	186-203
Tradisional	
4.6 Bahan	204-210
4.7 Pengubahsuaihan Bangunan Tradisional	211-216
Melayu Terengganu	
BAB 5: KONSEP DAN FUNGSI RUANG RUMAH, MASJID, SURAU DAN WAKAF	
5.1 Konsep dan Fungsi Ruang Rumah	217-244
5.2 Konsep dan Fungsi Ruang Masjid	245-251
5.3 Konsep dan Fungsi Ruang Wakaf	251-252
5.4 Ragamhias Bangunan Tradisional	252-255
5.4.1 Fungsi Ukiran	255-259
5.4.2 Pola Ukiran	259-262
5.4.3 Motif Ukiran Melayu	262-265
5.4.4 Simbolik Pada Ukiran	265-272
5.4.5 Peralatan Membuat Ukiran	273-274
5.4.6 Tataletak Seniukiran	275-284
Pada Bangunan Tradisional	
BAB 6: BANGUNAN DAN KEHIDUPAN MASYARAKAT	
6.1 Struktur Bangunan	285-303
6.2 Lanskap Tradisional Melayu	304-313
BAB 7: KESIMPULAN	
Bibliografi	334-341
Lampiran A	342-373

SENARAI JADUAL

<u>No. Jadual</u>	<u>Tajuk</u>	<u>Hal.</u>
Jadual 1	Jenis-Jenis Kayu Untuk Komponen dan Struktur Dangau	204
Jadual 2	Jenis-Jenis Kayu Untuk Komponen dan Struktur Dangau	205
Jadual 3	Penggunaan Ruang Dalam Rumah Melayu	223
Jadual 4	Konsep, Jenis dan Aktiviti Ruang Pada Rumah Melayu	225
Jadual 5	Ruang-Ruang Pada Rumah Melayu	231
Jadual 6	Tumbuhan-Tumbuhan dan Kegunaannya	309
Jadual 7	Jenis Tanaman dan Kegunaannya	311

SENARAI PETA

<u>No. Peta</u>	<u>Tajuk</u>	<u>Hal.</u>
Peta I	Daerah-Daerah Negeri Terengganu	17
Peta 2	Bentuk-Bentuk Bangunan Yang Terdapat di Semenanjung Malaysia	64